

Vergaderjaar 1985–1986 Nr. 90a

19 200 XIV

**Hoofdstuk XIV (Ministerie van Landbouw en Visserij)
voor het jaar 1986; vaststelling begroting van uitgaven;
vaststelling begroting van ontvangsten**

19 200 C

**Vaststelling begroting van uitgaven en ontvangsten
van het Landbouw-Egalisatiefonds afdeling A voor het
jaar 1986**

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 30 december 1985

De leden van de fractie van de P.S.P. stelden naar aanleiding van hetgeen gesteld wordt op bladzijde 3 van de memorie van toelichting de volgende vragen:

Vraag 1

Inleiding. blz. 3. 2e, 3e en 4e alinea.

Zijn de hier genoemde punten in de praktijk geen tegenstellingen in die zin, dat meer efficiëntie vaak zwaarder milieubelastend zal werken en ook minder werkgelegenheid zal bieden?

Antwoord 1

Een schoon produktiemilieu is een belangrijke randvoorwaarde voor het kunnen uitoefenen van de landbouw. Onder «efficiëntie» dient dan ook niet alleen te worden verstaan dat vanuit landbouweconomisch oogpunt bezien op doelmatige wijze land- en tuinbouwprodukten worden voortgebracht, maar tevens dat door de landbouw zelf wordt bijgedragen aan de instandhouding van de bodemvruchtbaarheid.

Een dergelijke handelwijze heeft ook gunstige effecten op de instandhouding van de werkgelegenheid binnen de betrokken sectoren.

Vraag 2

Is de in de 5e alinea genoemde «korte termijn» niet een bewijs dat het in de eerste zin van het hoofdstuk aangehaalde «keerpunt» in feite allang gepasseerd is?

Vraag 3

Moet het feit dat nu die beperkingen nationaal, Europees en internationaal wel bestaan niet als de kern van eerder genoemde «keerpunt» worden beschouwd?

Vraag 4

Maar is dat «keerpunt» dan wel een landbouwkundige zaak (zie ook 2.8.3.3.)?

Antwoord 2, 3 en 4

In de toelichting is vragenderwijs gesteld of met name het landbouwbeleid nieuwe wegen dient in te slaan. Dit naar aanleiding van de constatering dat op grond van bepaalde ontwikkelingen niet te overschrijden *grenzen* zijn genaderd of gepasseerd.

Een en ander leidt tot de conclusie dat op korte termijn beleidsmatig een aanpak noodzakelijk is die op punten afwijkt van de huidige. Hiervoor worden in de toelichting suggesties gedaan. Als één van de grenzen gepasseerd zijn, wordt die van de Europese budgettaire mogelijkheden aangeduid. Dit is één belangrijke aanleiding om het landbouwbeleid op een andere, aangepaste leest te schoeien. Overigens zijn bij het beleid dat zal worden gekozen uiteraard ook andere aspecten in het geding dan die van zuiver landbouwkundige aard, zoals sociaal-economische en milieu-hygiënische.

De leden van de fractie van het C.D.A. merkten op dat de minister in de memorie van toelichting (op bladzijde 4) schrijft dat hij instemt met de hoofddoelstelling van de opties in het Groenboek van de Europese commissie: de realisatie van een meer marktconform beleid.

Vraag 5

Is de minister nog steeds deze mening toegedaan na het verschijnen van het Graanmemorandum en na de discussies in de EG-ministerraad over de in beide stukken genoemde opties met betrekking tot het graanbeleid?

Vraag 6

Welke redenen heeft de minister om zijn mening al of niet te herzien?

Vraag 7

Is de minister ervan overtuigd dat een voorzichtig prijsbeleid gecombineerd met een medeverantwoordelijkheidsheffing de graanproductie zal terugdringen en dus tot marktevenwicht zal leiden? De aan het woord zijnde leden zouden een verduidelijking terzake op prijs stellen.

Antwoord 5, 6 en 7

Ik zie op dit moment geen aanleiding een ander standpunt in te nemen. Overigens realiseer ik mij zeer wel dat een voorzichtig prijsbeleid in combinatie met een medeverantwoordelijkheidsheffing nog niet zal leiden tot vermindering van de omvang van de graanproductie. Belangrijk is wel dat van een en ander ook een matigende werking uitgaat op de kosten van de afzet van het overtollige graan. Dit waar het gaat om de uitvoer, zowel als de afzet op de binnenlandse markt, d.w.z. in de veevoedersector maar ook ten behoeve van nieuwe gebruiksmogelijkheden, zoals bij voorbeeld de productie van bio-ethanol of de bio-technologie. Bovendien wordt de omschakeling naar andere teelten en het uit productie nemen van grond, bij voorbeeld ten behoeve van bosbouw uit financieel oogpunt gemakkelijker.

Vraag 8

Is de minister bereid na te gaan of een belangrijk deel van de medeverantwoordelijkheidsheffing op granen zal worden besteed aan versnelling en intensivering van het onderzoek om granen op bio-ethanol, dat aan benzine kan worden toegevoegd?

Antwoord 8

Zoals in antwoord 27 nader wordt uiteengezet, zijn de eventuele medeverantwoordelijkheids gelden broodnodig voor de financiering van de afzet van het overtollig graan. Wel zal een bijdrage voor het onderzoek naar de technische en economische mogelijkheden van bio-ethanolproductie uit graan mijns inziens verantwoord zijn.

Vraag 9

Kan de minister aangeven hoe hij in dit opzicht oordeelt over de belangrijke rol die bio-ethanol in benzine kan spelen ter verbetering van het milieu?

Vraag 10

Zou hij derhalve bereid zijn een gesubsidieerde produktie van bio-ethanol te verdedigen? Zo ja, waarom en met welke argumenten? Zo nee, welke redenen heeft de minister voor een dergelijke weigering?

Vraag 11

Is het de minister bekend dat enkele industriële bedrijven bezig zijn de produktie van bio-ethanol voor te bereiden? De C.D.A.-leden vernemen gaarne details van de minister.

Antwoord 9, 10 en 11

De introductie van ongelode benzine is een belangrijk element in het streven naar vermindering van de luchtverontreiniging, veroorzaakt door de uitlaatgassen van personenauto's. Lood wordt toegevoegd om het octaangehalte van de benzine te verhogen. Een andere mogelijkheid om het octaangehalte te verhogen, is bijmenging van bio-ethanol.

Door het hogere octaangehalte heeft ethanol een meerwaarde ten opzichte van benzine. Dit voordeel wordt evenwel teniet gedaan door de lagere energiewaarde van ethanol. Per saldo moet men ervan uitgaan dat bijmenging van ethanol slechts commercieel haalbaar is indien ethanol aangeboden kan worden tegen een prijs gelijk aan benzine, d.w.z. 80 ct per liter.

De kostprijs van bio-ethanol zal minstens f 1,20 per liter bedragen, zodat bijmenging alleen met aanzienlijke subsidie mogelijk is.

Hierbij zij opgemerkt dat de hierbij geschetste prijsverhouding zich vermoedelijk de komende jaren ten nadele van bio-ethanol zal ontwikkelen, zodat ook op wat langere termijn capaciteiten voor de produktie hiervan vermoedelijk structureel verliesgevend zullen blijken te zijn.

Naar verluidt zijn er in Frankrijk en Italië plannen om bio-ethanol voor bijmenging in benzine te gaan produceren.

Vraag 12

Oordeelt de minister het zinnig om grond uit produktie te nemen in de EG en in Nederland?

Vraag 13

Welke complicaties op het terrein van de ruimtelijke ordening kan het-uit-produktie-nemen-van rond in ons land opleveren?

Vraag 23

Welke alternatieven ziet de minister voor boeren die minder melk, graan of suikerbieten willen gaan produceren?

Vraag 24

Dient ook de mogelijkheid van het uit produktie nemen van agrarische cultuurgrond serieus overwogen?

Vraag 25

Zou een combinatie met gelijktijdige inplant van bos een mogelijkheid bieden?

Antwoord 12, 13, 23, 24 en 25

In EG-verband verdient het uit produktie nemen van agrarische cultuurgrond, naast andere mogelijkheden om overschotproducties tegen te gaan zoals het stimuleren van alternatieve teelten en industriële verwerking van agrarische grondstoffen, serieuze aandacht. Het is duidelijk, dat de keuze

uit vorengenoemde mogelijkheden mede bepaald wordt door de daarbij behorende kosten.

Bij het stimuleren van alternatieve teelten denk ik met name aan de productie van eiwithoudende gewassen en wellicht bepaalde vollegrondse tuinbouwprodukten. Ik realiseer mij dat de mogelijkheden hiertoe mede bepaald worden door prijsverhoudingen, bijvoorbeeld tussen granen en eiwithoudende gewassen. Hierbij is van groot belang, dat de bestaande achterstand op cultuurtechnisch gebied terzake bij eiwithoudende gewassen via onderzoek wordt weggewerkt. Ook bij industriële verwerking van agrarische grondstoffen (granen, suikerbieten, aardappelen) zullen de prijsverhoudingen mede bepalend zijn voor de mogelijkheden. De vraag is welke subsidies noodzakelijk zijn om in deze richting te gaan werken. Ook hier zal onderzoek noodzakelijk zijn.

Grond uit productie nemen, eventueel in combinatie met aanplant van bos; het stimuleren van natuurterreinen, beschermen van bepaalde landschappen enz., zal zeker ook nader bestudeerd moeten worden als mogelijkheid ter verdere beperking van de agrarische productie. Welke complicaties dit op het terrein van de ruimtelijke ordening kan opleveren, kan ik nog niet overzien. Bij onderzoek op dit terrein zal dit aspect zeker worden betrokken.

Vraag 14

De tweede optie waarvoor het «Groenboek» gekozen heeft (marktgericht beleid dat «waar nodig» wordt aangevuld met sociaal beleid) bracht de leden van de P.S.P. tot de vraag wanneer «zo nodig» in werking zal treden en wie dat gaat bepalen.

Vraag 15

Heeft het georganiseerde agrarische bedrijfsleven – en met name het primaire agrarische bedrijfsleven – daarin ook een stem en zo ja, hoe zwaar weegt die stem en hoe wordt die gehoord?

Antwoord 14 en 15

Het is niet goed mogelijk om op voorhand een nadere concrete invulling te geven van het begrip «zo nodig», zowel in de tijd gezien als qua werkingssfeer. In de eerste plaats moet nog blijken wat feitelijk de uitkomst zal zijn van het streven naar een meer marktgericht beleid, zowel wat betreft het tijdstip waarop – alsook voor wat betreft de mate waarin – dit streven in concrete daden is omgezet. Voorts moet rekening gehouden worden met de grote verschillen in produktiviteit, inkomen en structuur van de landbouw tussen regio's en bedrijven in de Gemeenschap. Tenslotte bestaan er tussen de Lidstaten grote verschillen in stelsels van sociale zekerheid. Overigens is het niet toevallig dat het deel in het Groenboek waarin de verschillende opties van inkomenssteun worden aangegeven, wordt voorafgegaan door een beschouwing over programma's voor regionale ontwikkeling in het kader van het nieuwe landbouwstructuurbeleid en de hervorming van het Regionaal Fonds. Mijns inziens wordt er in het Groenboek terecht op gewezen dat dergelijke programma's op langere termijn wel eens de meest rationele oplossing kunnen blijken te zijn. Met andere woorden, aan deze oplossing moet eerst worden gewerkt vooraleer vormen van inkomenssteun aan de orde komen, mijns inziens met name die vormen die een meer algemeen karakter hebben.

Het is gebruikelijk dat het landbouwbedrijfsleven terzake kan adviseren, in EG-verband via het Comité des Organisations Professionnelles Agricoles de la C.E.E., nationaal in ons land het Landbouwschap.

Hierbij verheer ik niet dat het gezien de grote diversiteit in situaties tussen de regio's voor het COPA niet gemakkelijk is om tot gemeenschappelijke opvattingen te komen over het antwoord op de vraag voor welke regio's/bedrijven aanvullend sociaal beleid nodig is, met name niet wanneer hierbij een groot beroep wordt gedaan op gemeenschapsmiddelen.

Vraag 16

Met betrekking tot de laatste alinea op bladzijde 4 stelden de leden van de P.S.P. de vraag of een betere concurrentiepositie ten opzichte van collega landbouwers niet tot gevolg zal hebben dat die worden weggesaneerd?

Vraag 17

Wordt dat gewenst en zo nee, hoe moet het beleid dan ingericht worden?

Vraag 18

Zal het toepassen van nieuwe informatie- en produktietechnieken niet gepaard gaan met grotere afhankelijkheid van de banken en de industrie, omdat het immers voor de gemiddelde landbouwer nauwelijks mogelijk is voldoende investeringen op te brengen?

Antwoord 16, 17 en 18

De strekking van de betreffende passage is dat handhaving respectievelijk verbetering van de concurrentiepositie van de Nederlandse land- en tuinbouw als geheel wordt bevorderd. Met name zal toepassing van nieuwe informatie- en produktietechnieken kunnen bijdragen tot de beoogde kostenverlaging. Kostenverlaging leidt tot een verbetering van de marge tussen opbrengsten en kosten en dus tot een verbetering van de besparingen als basis voor nieuwe financieringen. Wanneer wij er in slagen deze doeleinden te realiseren heeft er mijns inziens geen grotere afhankelijkheid van banken en industrie te ontstaan. Ik wil in dit verband niet verhehlen dat er bedrijven zijn waarvan de Ausgangssituatie zodanig is dat zij niet in staat zijn de bedoelde investeringen te doen. Het beleid kan nimmer garanderen dat er om de genoemde redenen geen bedrijfsbeëindiging meer behoeft plaats te vinden.

De leden van de fractie van de V.V.D. memoreerden dat de discussie over het toekomstig Europees Landbouwbeleid sterk wordt bepaald door het gegeven dat het aanbod van de belangrijkste garantiëproducenten de koopkrachtige vraag in en buiten Europa overtreft. In het verlengde van de problematiek staat ook de agrarische handelsrelatie tussen de V.S. en de E.G. onder spanning.

Vraag 19

Kunnen in deze situatie volgens de minister de oorspronkelijke doelstellingen en uitgangspunten van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, zoals vastgelegd op de Conferentie van Stresa, gehandhaafd blijven?

Antwoord 19

Nu het aanbod van de belangrijkste garantiëprodukten de koopkrachtige vraag in en buiten Europa overtreft, moet in het prijsbeleid het streven naar marktevenwicht een grotere prioriteit krijgen dan de inkomenspolitieke doelstelling van dit beleid. Zonder een zodanige verschuiving in prioriteit zou het landbouwpolitiek systeem van de EG rijp zijn voor de ineenstorting. De resolutie van de Conferentie van Stresa uit 1958 ademt dezelfde geest: het evenwicht tussen de produktie en de afzetmogelijkheden is hierin als een beleidsdoelstelling geformuleerd.

Vraag 20

Deelt de minister de mening van de aan het woord zijnde leden dat gestreefd moet blijven worden naar een zodanige inter-europese ontwikkeling, dat de produktie zoveel mogelijk daar plaats vindt, waar de produktie-omstandigheden het meest optimaal zijn?

Vraag 21

Passen in dit kader, zeker voor de langere termijn, wel quoteringsregelingen?

Antwoord 20 en 21

Helaas echter dreigt het beginsel dat de productie zich zoveel mogelijk daar moet ontwikkelen waar de omstandigheden optimaal zijn, met de invoering van quoteringsregelingen geweld te worden aangedaan. Ik heb er nooit een geheim van gemaakt dat ik vooral ook om deze reden grote moeite heb met contingentering van de productie.

Vraag 22

Dienen in het licht van een gezonde bedrijfsontwikkeling de mogelijkheden om melkquota los van de grond te verkopen niet verruimd te worden? Zeker nu een snelle beëindiging van de melkquotering steeds onwaarschijnlijker wordt.

Antwoord 22

In EG-verband is vastgelegd dat de overdracht van de quota gekoppeld is aan de overdracht van grond (basisprincipe).

Binnen dat kader heb ik aan het begin van het melkprijsjaar 85/86 enige verruiming aangebracht in de regelingen terzake (5,5 ha-regeling). Een verdergaande verruiming acht ik op dit moment niet mogelijk en niet wenselijk. En wel enerzijds omdat niet voldoende bekend is wat de directe gevolgen zullen zijn van het loslaten van de grond-quotum-koppeling en anderzijds omdat de EG-verordening hiervoor geen ruimte biedt.

Centraal in de discussie staat aldus de aan het woord zijnde leden, op dit moment het graan.

Vraag 26

Hoe beoordeelt de minister de voorstellen van commissaris Andriessen?

Antwoord 26

In het aanvullend memorandum inzake de marktorganisatie voor granen van 14 november jl. kiest de Commissie, zoals bekend, voor een restrictief prijsbeleid, invoering van een medeverantwoordelijkshewing en bijstelling van het interventiebeleid, met name in die zin dat dit meer gericht wordt op broodtarwe van goede kwaliteit. Ik sta hier in beginsel positief tegenover. Wel heb ik de nodige twijfel over de wijze waarop de commissie de medeverantwoordelijkshewing gestalte wil geven. Het opleggen van de heffing op de verkoop af boerderij zal naar mijn oordeel namelijk aanzienlijke uitvoerings- en controleproblemen met zich brengen. Bovendien leidt deze keuze er, noodzakelijkerwijs, toe, dat het graan dat op de boerderij wordt vervoerd buiten schot blijft. Waar de commissie verder een vrijstelling voorstaat voor de eerste 25 ton graan die wordt verkocht, wordt de heffingsbasis erg smal. In totaal zal in de EG aldus 60% van het geproduceerde graan onbelast blijven. Tegen deze achtergrond ben ik geneigd de voorkeur te geven aan een heffing per ha graan.

Vraag 27

Deze leden vroegen of extra middelen (bijvoorbeeld verkregen uit een medeverantwoordelijkshewing op granen) niet meer aangewend dienen te worden voor het ontwikkelen van alternatieven op de langere termijn, dan voor financiering van meer export van granen naar de wereldmarkt.

Antwoord 27

In dit stadium wil ik niet op voorhand al een bepaalde vorm van besteding van eventuele medeverantwoordelijkheidsmiddelen uitsluiten. Wel deel ik de opvatting van de Europese Commissie dat in de eerste plaats de afzetkosten van financiering in aanmerking komen. Daarvoor zal het geld hard nodig zijn, gegeven het feit dat de EG-graanproductie gemiddeld met 3 à 4 mln. ton per jaar toeneemt, zonder dat daar een groei van betekenis van de

commerciële afzetmogelijkheden tegenover staat. Bij de te financieren vormen van afzet denk ik overigens inderdaad niet aan aanmerkelijke vergroting van de uitvoer naar derde landen. Met name ook om handelspolitieke redenen zijn er duidelijke grenzen aan deze exportmogelijkheden gesteld.

Vraag 28

Naar aanleiding van de 2e alinea van bladzijde 6 stelden de leden van de P.S.P.-fractie de vraag of hetgeen daar gesteld wordt moet worden opgevat als een ingetrapte open deur of als een beleidsvoornemen. In het laatste geval zouden deze leden het op prijs stellen een inzicht te krijgen in de overheidssteun als de financieel-economische mogelijkheden tekort zullen schieten. Anders had deze opmerking beter niet gemaakt kunnen zijn.

Antwoord 28

Deze opmerking mag niet worden opgevat als het intrappen van een open deur, integendeel. Dit moge bijvoorbeeld blijken uit het dezer dagen naar de Tweede Kamer gezonden stelsel van maatregelen om de mestproblematiek aan te pakken. In dit stelsel wordt een geleidelijke invoering van de na te streven bemestingsnormen in de veehouderij voorgesteld. Deze fasering is ingegeven door de beleidsoverweging dat, uitgaande van de huidige veestapel, de veehouderij als perspectiefbiedende sector in stand moet worden gehouden. Het is duidelijk dat in een dergelijke gefaseerde aanpak het beroep dat op de financieel-economische mogelijkheden wordt gedaan zich eveneens over langere tijd uitstrekt. In deze periode krijgen de ondernemers bovendien de gelegenheid om aan de hand van adequate en betaalbare oplossingen voor het probleem van de mestoverschotten over te gaan tot bedrijfsaanpassingen. Deze benadering brengt met zich mee dat de behoefte aan de in de vraag vermelde overheidssteun in een ander licht komt te staan dan wanneer de na te streven bemestingsnormen bijvoorbeeld in een veel kortere tijd bereikt hadden moeten worden.

Vraag 29

De leden van de fractie van het C.D.A. vroegen vervolgens of de werkelijk ernstige en schrijnende probleemgevallen in het kader van de superheffing naar de mening van de minister middels een verruimde L.O.T.-regeling goeddeels kunnen worden opgelost. Indien dit niet het geval is, is de minister dan van mening, dat gezocht moet blijven worden naar rechtvaardige oplossingen voor de resterende schrijnende probleemgevallen?

Vraag 30

Kan de minister mededelen hoeveel bedrijven intussen geholpen zijn/kunnen worden middels de regeling Bijzondere Opgvolgingssituaties?

Antwoord 29 en 30

Een verruimde L.O.F.-regeling moet gezien worden als een instrument om voor de problematiek, voortkomend uit het niet representatief zijn van de produktie in het referentiejaar in relatie tot de produktiecapaciteit van het bedrijf, een oplossing te bieden. De regeling is bedoeld voor die bedrijven, die vóór invoering van de superheffing perspectief biedend en levensvatbaar waren en die door de superheffing in de problemen zijn geraakt. Op basis van bedrijfseconomische resultaten zal worden getoetst of een bedrijf voor extra melk in aanmerking komt. Voor een belangrijk deel zullen dit als schrijnend ervaren situaties betreffen.

De afhandeling van de aanvragen is in volle gang.

Momenteel is reeds op circa 40 aanvragen positief beslist. Naar voorzichtige schatting kan dit aantal zich uiteindelijk mogelijk verdubbelen.

Vraag 31 en 32

Is het juist, dat in België het aantal beroepsgevallen in het kader van de superheffing procentueel veel lager is dan in Nederland? Indien dit juist is welke zijn daarvan de oorzaken?

Antwoord 31 en 32

In contacten tussen mijn ministerie en het Belgische ministerie van Landbouw is inderdaad van Belgische zijde gesteld dat aldaar tot nog toe weinig zaken over de melkquota voor de rechter zijn gekomen. Wel zou er een groot aantal bezwaarschriften zijn ingediend (een beroepsprocedure binnen de overheid dus).

Wat hiervan de oorzaken zijn valt uiteraard niet zonder meer te zeggen. Daarvoor zou een grondige vergelijkende studie nodig zijn.

Een paar punten waarin de Nederlandse en Belgische situatie verschillen en die mogelijk mede een verklaring zou kunnen zijn van het verschil in aantallen beroepsgevallen wil ik hier noemen.

Allereerst is in Nederland de druk die door de superheffing op de melkveehouderij is ontstaan groter dan in België. De Nederlandse melkveehouderij is, door haar voortdurende sterke neiging tot groei, door deze maatregel in een strak keurslijf geperst, terwijl de Belgische melkveehouderij wat ruimer in de jas van de superheffing zit.

Dit werkt door in zowel de behoefte als de mogelijkheden om in individuele situaties iets te doen in de vorm van toekenning van extra quotum. In België is, gezien de situatie in de melkveehouderij aldaar, allereerst de algemene korting lager.

Daar komt nog bij dat door een aantal factoren in België voor de opkoopregeling meer belangstelling bestaat dan in Nederland, zodat er ook langs die weg meer ruimte is. Dit alles werkt uiteraard door in de mate waarin in individuele gevallen de neiging bestaat door te produceren. Of er tussen Nederland en België grote verschillen bestaan in de geneigdheid tot het voorleggen van zaken aan de rechter, in de eventuele drempels die daarbij bestaan en in de bekendheid van de betrokkene met de mogelijkheid om zaken aan de rechter voor te leggen, kan ik moeilijk beoordelen. Voor wat betreft de Nederlandse situatie denk ik echter dat de voorlichting die zowel door het ministerie als door bijvoorbeeld de standsorganisaties is gegeven over de beroepsmogelijkheden een belangrijke factor vormt in het op grote schaal gebruik maken daarvan.

Vraag 33

De grote vorst- en hagelschade in het recente verleden hebben wederom duidelijk gemaakt hoe afhankelijk land- en tuinbouw is van de weersomstandigheden en welke calamiteuze gevolgen deze kunnen hebben voor de land- en tuinbouw.

Is het dan ook niet wenselijk, dat het instellen en opbouwen van een Rampenfonds door overheid en bedrijfsleven ernstig te overwegen?

Antwoord 33

Bij de behandeling van de Landbouwbegroting 1986 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal heb ik erop gewezen dat de eerste verantwoordelijkheid voor een dergelijk Rampenfonds ligt bij het bedrijfsleven. Zoals ik toen reeds heb uiteengezet zijn er in elk geval reeds diverse fiscale faciliteiten die aan bedoelde calamiteuze gevolgen tegemoet komen.

Wel heb ik mij bereid verklaard in overleg te treden met het bedrijfsleven indien de Tweede Kamer zou beslissen dat ik de initiërende rol op mij moet nemen. Een daartoe strekkende motie-Tazelaar, Tommel, 19 200 – XIV – nr. 22 is op 17 december jl. aangenomen.

Vraag 34

De leden van de fractie van de P.S.P. herinnerden er aan dat bij de begrotingsbehandeling van 1985 een evaluatierapport werd toegezegd over het project Natuur- en stedelijke omgeving.

Is dit rapport er al, en zo ja, wat zijn de conclusies en wat gaat de minister ermee doen?

Zo nee, wanneer komt het?

Antwoord 34

Het evaluatierapport inzake het project Natuur in de Stedelijke Omgeving is nog niet gereed. Mij is wel bekend dat zal worden aanbevolen een structureel beleid te ontwikkelen, gericht op het betrekken van de bevolking bij de ontwikkeling of de verbetering van het natuurlijk milieu in de bebouwde omgeving. Dit kan mijns inziens deels plaatsvinden door middel van educatieve programma's van lokale afdelingen van het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, in het bijzonder in de zogenoemde natuurgidsencursussen. Ten behoeve van onder meer de ondersteuning en de ontwikkeling van dit werk wordt genoemd instituut reeds structureel door mij gesubsidieerd. Ik zal voorts een kader scheppen waarbinnen verschillende organisaties cursussen zullen kunnen ontwikkelen. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid ervaringen, opgedaan in het project Natuur in de Stedelijke Omgeving over te dragen aan nieuwe groepen belangstellenden uit de bevolking.

Vraag 35

Welke is de stand van zaken met betrekking tot de ontwikkeling van de geïntegreerde landbouw waarover de minister zich bij de begrotingsbehandeling van 1985 in principe positief uitliet?

Vraag 36

Kan een overzicht van de activiteiten binnen de rijksoverheid op dit gebied gegeven worden?

Antwoord 35 en 36

Mijn reactie bij de begrotingsbehandeling in 1985 had betrekking op de in het kader van de WRR uitgebrachte studie «Bouwstenen voor een geïntegreerde landbouw». Ik heb de beide Kamers toegezegd serieuze aandacht te geven aan deze studie en een standpunt hierover aan de Kamers kenbaar te maken, gehoord een breed platform van landbouworganisaties en natuurbeschermingsorganisaties. Binnen het ministerie is in het afgelopen jaar in breed verband diepgaand over de studie gesproken. Het resultaat hiervan is voor advies voorgelegd aan het Landbouwschap, de Natuurbeschermingsraad, de Stichting Natuur en Milieu, de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten en de Commissie voor de Nederlandse Voedsel en Agrarische Industrie (VAI) van de Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden. Op basis van deze adviezen zal ik een eindoordeel over de studie geven, waarbij ik tevens kan betrekken de uitkomsten van de vervolgstudie die dezer dagen is uitgekomen.

De leden van de fractie van de P.S.P. vergeleken de 4e alinea op bladzijde 7 met het eind van de vijfde en het midden van zesde alinea. Vooral in de rundveehouderij wordt een achteruitgang in de investeringen geconstateerd, gemiddeld zelfs 10%. Het binnenlandse verbruik van levensmiddelen daalt niet verder en gemiddeld zou een hoger inkomen kunnen worden verwezenlijkt.

Vraag 37

Kan de minister, zo vroegen de aan het woord zijnde leden zijn visie geven op het vraagstuk waarom de investeringen achterblijven terwijl de consumptie niet (verder) daalt en het inkomen in de landbouw licht zou stijgen?

Vraag 38

Betekent dit dat de gemiddelde agrarische ondernemer volgens de minister zit te slapen?

Vraag 39

Of zou misschien dat inkomen iets gestegen zijn omdat aan een inhaal vraag voor particuliere uitgaven moest worden voldaan en mede daarom (noodgedwongen) minder werd geïnvesteerd?

Antwoord 37, 38 en 39

Bij de beoordeling van de teruggang in investeringen in 1984 ten opzichte van 1983 moet het volgende overwogen worden. In voorgaande jaren was het investeringsniveau in de land- en tuinbouw hoog tot zeer hoog. Het ging daarbij in overwegende mate om uitbreidingsinvesteringen. Bovendien werden ze in belangrijke mate gefinancierd met vreemd vermogen. De teruggang van de investeringen in 1984 had vooral betrekking op de rundveehouderij; de ingevoerde superheffing melk gaf niet of nauwelijks ruimte meer voor uitbreidingsinvesteringen. Wat de land- en tuinbouw in totaliteit betreft is de ruimte, die ontstaan is door besparingen in 1984, in belangrijke mate gebruikt voor aflossing van leningen die in voorgaande jaren waren afgesloten om het hoge tot zeer hoge investeringsniveau te financieren. Hierdoor werd de financiële basis van de bedrijven versterkt. De gemiddelde agrariër heeft dus niet zitten slapen.

2.2. Structurele ontwikkeling in land- en tuinbouw

2.2.1. Bedrijven, arbeidskrachten en inkomen

De leden van de fractie van het C.D.A. merkten op dat grote onduidelijkheid is over de vraag of pluimveehouderijbedrijven bij overname gebruik kunnen maken van normale WIR-premies.

Vraag 40

Als deze bedrijven geen WIR-premie ontvangen, welke zijn hiertoe de redenen?

Ook wordt beweerd dat pluimveehouders niet in aanmerking komen voor de milieupremie van de WIR.

Vraag 41

Is dit waar? Zo ja, waarom krijgen deze ondernemers de betrokken premie niet?

Antwoord 40 en 41

Bij overname van een pluimveebedrijf kan – op gelijke wijze als voor andere bedrijven – een investeringsbijdrage in de vorm van WIR-premie worden verkregen; de basispremie bedraagt thans 12,5%, te verhogen met een kleinschaligheidstoeslag tussen 6 en 0%, afhankelijk van de hoogte van in een jaar aangegane verplichtingen voor investeringen in bedrijfsmiddelen.

In de Aanwijzingsbeschikking Milieutoeslag WIR worden bepaalde investeringen aangewezen die voor een toeslag in aanmerking komen; indien dergelijke investeringen op een pluimveehouderijbedrijf worden gedaan, komen deze voor milieutoeslag in aanmerking.

Vraag 42

Vanuit het bedrijfsleven wordt opgemerkt dat de installatiepremie in het kader van het structuurbeleid met zodanig zware voorwaarden is omgeven, dat jonge bedrijfsondernemers hiervan vrijwel geen gebruik kunnen maken. Is dat waar?

Vraag 43

Hoeveel aanvragen zijn er voor deze premie binnen gekomen; hoeveel zijn er behandeld en toegewezen? De minister zou er goed aan doen enige uitleg hierover te geven.

Antwoord 42 en 43

Bestuursbesluit nr. 352 van het Ontwikkelings- en Saneringsfonds voor de landbouw betreffende structuurverbetering van landbouwbedrijven gaf in zijn oorspronkelijke redactie aanleiding tot misverstand over de voor-

waarden die enerzijds gelden voor het bedrijfsverbeteringsplan en anderzijds voor de vestigings- of installatiepremie. Dit misverstand had hierop betrekking dat agrarische jongeren die een aanvraag indienen voor een installatiepremie zouden moeten voldoen aan de voorwaarden van het bedrijfsverbeteringsplan alsmede aan de voorwaarden voor investeringssteun in het kader van een bedrijfsverbeteringsplan. Het verlenen van een vestigings- of installatiepremie krachtens artikel 14 is evenwel een gescheiden zaak. Naar de aard van dit artikel behoeft men hiervoor niet te voldoen aan de voorwaarden voor investeringssteun in het kader van een bedrijfsverbeteringsplan. Teneinde dit misverstand op te heffen heeft het bestuur van het Fonds in zijn vergadering op 5 december jl. een wijzigingsbesluit vastgesteld waarin het onderscheid tussen bedrijfsverbetering en vestiging op basis van het besluit nader is gepreciseerd. Inmiddels zijn circa 20 aanvragen voor een installatiepremie ingediend en in behandeling. Toewijzing kan eerst geschieden wanneer de Europese Commissie de gelegenheid heeft gehad haar opmerking over het besluit te maken. De beslissing is binnenkort te verwachten.

Vraag 44

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen of die meerdere bedrijfsopvolgers genoemd op bladzijde 8 boven het midden misschien in de eerste plaats het gevolg zouden zijn van onvoldoende werkgelegenheid elders.

Antwoord 44

Ik acht het niet onmogelijk dat de toename van het aantal bedrijfsopvolgers in land- en tuinbouw het gevolg is van onvoldende werkgelegenheid elders.

Mede hierom heeft de landbouw het grootste belang bij een verbetering van de algemeen economische bedrijvigheid als voorwaarde voor een toename van de werkgelegenheid elders.

Vraag 45

Wordt de daling van het aantal meewerkende echtgenotes door de bewindsman positief, negatief of neutraal gewaardeerd?

Vraag 46

Zou dat dalend aantal samenhangen door een toenemend aantal maatschappen tussen vader en zoon en soms tussen vader en dochter? Maar zo dat zo zou zijn, betekent dat dan niet dat meer leefeenheden van de opbrengst van eenzelfde bedrijf moeten bestaan?

Antwoord 45 en 46

In 1983 en 1984 zette zich de daling van het aantal meewerkende echtgenotes weliswaar voort doch deze daling had uitsluitend betrekking op nevenbedrijven. Op de hoofdberoepsbedrijven daarentegen was er in 1983 en 1984 sprake van een toename van het aantal meewerkende echtgenotes.

Overigens is het niet zonder meer mogelijk een stijging of daling van het aantal meewerkende echtgenotes positief, negatief of neutraal te waarderen. Voor een oordeel hierover zou een diepgaande analyse van de oorzaken van de stijging of daling nodig zijn, mede in samenhang met de ontwikkeling van de andere categorieën arbeidskrachten.

Vraag 47

Zijn er ook mogelijkheden om tussen man en vrouw tot een maatschap te komen?

Antwoord 47

Het is naar ons burgerlijk recht mogelijk dat met elkaar gehuwden een maatschap aangaan.

Wil deze maatschap fiscaalrechtelijk erkend worden, dan dienen beide deelgenoten te voldoen aan de criteria welke worden gesteld aan het genieten van winst uit onderneming.

Vraag 48

Is het rapport van de commissie meewerkende vrouw in het eigen bedrijf reeds verschenen?

Antwoord 48

Neen, het rapport wordt voorjaar 1986 verwacht.

2.2.2. Grond- en pachtzaken

Vraag 49

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen of de minister al wat kan meedelen over het onderzoek naar de samenhang van grondprijzen en het daaraan gebonden quotum.

Vraag 50

Wat vindt de bewindsman van het voorbeeld dat na de enigszins versoepelde regeling optrad, ergens in Nederland: Er wordt grond gekocht voor 47 000 gulden met quotum om kort daarna weer te worden verkocht voor 32 000 gulden zonder quotum?

Vraag 51

Acht hij het gewenst dat op deze manier het aan enkele ha grond gebonden quotum wordt verkocht voor 15 000 gulden?

Antwoord 49, 50 en 51

Na invoering van de superheffing was aanvankelijk in de melkveehouderij de grondmobiliteit zeer gering. Hoewel het nog niet mogelijk is definitieve conclusies te trekken, en we zeker niet op incidenten moeten afgaan, kan toch worden gesteld dat de aanwezigheid van een heffingvrije hoeveelheid de grondprijs mede bepaalt. Aangenomen moet worden dat de veehouder bereid is naast de prijs van de grond een bedrag te betalen voor het verwerven van produktierechten.

Gebleken is dat de in de Beschikking opgenomen mogelijkheid om van een bedrijf 5,5 ha grond zonder quotum te vervreemden, wordt misbruikt om door middel van opeenvolgende transacties quotum los van grond te verhandelen.

Inmiddels is de Beschikking superheffing zodanig gewijzigd dat toepassing van deze vrijstellingsbepaling op deze wijze onmogelijk is geworden.

De leden van de fractie van het C.D.A. memoreerden dat de minister heeft medegedeeld dat er een uitrijverbod voor het uitrijden van dierlijke mest tijdens perioden, waarin de grond is bevroren, zal komen.

Vraag 52

Beseft de minister dat zo'n verbod voor laagveengronden en voor sommige andere lage natte gronden onoverkomelijke moeilijkheden zal opleveren?

Vraag 53

Wat zal de minister doen om deze bedrijven tegemoet te komen?

Vraag 54

Ligt het in de bedoeling van de minister om uitzonderingen toe te staan?

Antwoord 52, 53 en 54

Ik onderken dat het beperken van de uitrijperiode voor sommige bodemtypen, zoals onder meer in bepaalde veenweidegebieden, ernstige belemme-

ringen in de bedrijfsvoering kan veroorzaken doordat slechts een bevroren toestand van de grond het uitrijden van mest toelaat. In het voorontwerp van algemene maatregel van bestuur gebruik dierlijke meststoffen krachtens de Meststoffenwet dat op 16 december bekend is gemaakt, is aangegeven dat bij ministeriële regeling gebieden kunnen worden aangewezen voor welke een verbod tot uitrijden over bevroren gronden niet van toepassing is.

Dezelfde leden wezen er op dat door pluimveehouders gezamenlijke pogingen worden aangewend om droge pluimveemest in Noord-Frankrijk af te zetten. De eerste ervaringen zijn niet ongunstig.

Vraag 55

Is de minister bereid infra-structurele voorzieningen hiervoor te subsidiëren of op een andere wijze deze uitvoer te bevorderen?

Antwoord 55

Het landbouwbedrijfsleven, zo ook de pluimveehouderij, is zelf verantwoordelijk voor het creëren van afzetmogelijkheden voor mest en voor het treffen van de daarvoor noodzakelijke voorzieningen. De in te stellen Landelijke Mestbank heeft de taak in dat verband sturend en initiërend op te treden. Dit geldt zowel voor de afzet in het binnenland als voor de afzet in het buitenland. Ook kan zij een initiërend en ondersteunend beleid voeren voor wat betreft voorzieningen die voor transport, verwerking of export noodzakelijk zijn. De financiële middelen hiervoor zullen in beginsel uit de heffingen moeten komen. Indien de export van pluimveemest perspectiefvol zal zijn, ligt het voor de hand via de Landelijke Mestbank initiatieven terzake zonnig te ondersteunen uit de heffingen.

Vraag 56

Is de minister bereid de productie van droge kippenmest te stimuleren door pluimveehouders die van natte – naar droge mestproductie overschakelen – en aldus bijdragen aan verlichting van de mestproblematiek – toe te staan hun pluimveestapel uit te breiden?

Antwoord 56

Nee, want de overschakeling van natte naar droge mest vermindert de mestproductie niet.

De leden van de fractie van de P.S.P. merkten op dat het verlagen van het mineralengehalte van varkensvoer natuurlijk op zich niet zonder meer een gunstig aspect inhoudt. Het verlagen van b.v. het Ca-gehalte in rundveebrok zal milieuhygiënisch geen effect hebben maar wel deficiëntieziekten veroorzaken.

Vraag 57

Wordt hier met «mineralengehalte» niet bedoeld op zware metalen bevattende mineralen?

Antwoord 57

Gedoeld wordt op de zware metalen koper, cadmium en zink en de mineralen fosfor, stikstof en kalium. In veel gevallen kan het mineralengehalte in veevoeders niet zonder meer verlaagd worden, omdat hierdoor inderdaad deficiëntieziekten (ziekten die optreden door bepaalde tekorten) bij het dier kunnen ontstaan. In gevallen echter waarin extra mineralen worden toegevoegd boven de minimale voedings-behoefte is verlaging soms wel mogelijk, zonder negatieve gevolgen voor het dier. Hierbij moet bijv. gedacht worden aan extra kopertoevoeging voor groeibevordering aan mestvarkensvoeders; verlaging van het kopergehalte doet slechts het groeibevorderende effect teniet, maar in varkensvoeders zal voldoende koper aanwezig blijven om deficiëntieziekten te voorkomen. Een ander

voorbeeld betreft fosfaat; om deficiëntieverschijnselen te voorkomen is in het verleden ruim boven de geschatte minimale behoefte extra fosfaat aan voeders toegevoegd. Uit onderzoeken komen echter steeds meer gegevens beschikbaar omtrent de minimale behoefte aan fosfaat van de verschillende diersoorten en betreffende de benutbaarheid van fosfaat in de verschillende veevoedergrondstoffen, met als resultaat dat de hoeveelheid toegevoegd fosfaat, verminderd kan worden. Daarbij wordt gezien of door middel van een grotere differentiatie in voeders, waarbij voor verschillende leeftijds- of produktiegroepen (zoals jongere mestvarkens, zogende en niet zogende zeugen) een meer op de fysiologische behoefte afgestemde dosering via het voeder kan plaatsvinden.

Vraag 58

Lijkt het niet gewenst nu al over te gaan tot subsidiëren voor meerdere opslagmogelijkheden voor mestberging die straks (meststoffenwet) nodig zal zijn?

Vraag 59

Is het ook niet verstandig om nu al over te gaan tot verwerking van mest, zodat die beter kan worden vervoerd?

Antwoord 58 en 59

Evenals voor de opslagcapaciteit voor mest op individuele bedrijven geldt in feite ook voor centrale mestopslag dat zij afgestemd dient te zijn op de plaatsingsmogelijkheden op langere termijn. Het creëren van voldoende opslagcapaciteit is in eerste instantie een verantwoordelijkheid van de ondernemer en van de sector. De rijksoverheid heeft wel enige regelingen in het leven geroepen waarmee in de aanleg van opslagvoorzieningen voor mest wordt tegemoet gekomen.

In de eerste plaats is dat de WIR-premie.

Verder bestaat er een opslagregeling van O. en S.-fonds voor de landbouw die is toegespitst op intensieve veehouderijbedrijven.

Deze regeling is onlangs enigszins verruimd.

Voor met name rundveehouderij bestaat er voorts een bijdragemogelijkheid via het EG structuurbeleid (nieuwe rentesubsidieregeling). Met het landbouwbedrijfsleven vindt thans overleg plaats of MCB-compensatiegelden ter beschikking kunnen worden gesteld voor introductie op praktijkschaal van nieuwe technieken.

Vraag 60

Hoe staat de minister – mede in verband met de milieu-eisen – tegenover vestigingseisen in een vestigingwet?

Antwoord 60

Gelet op een aantal beperkende maatregelen, zoals de superheffing en de bestaande en komende mestregelgeving, acht ik een vestigingwet niet noodzakelijk.

Voor milieu-eisen bestaat een daarop afgestemde milieuhygiënische wetgeving.

Vraag 61

Waarom wordt onder dierlijke produktie over stabilisering gesproken als inkrimping wordt bedoeld?

Antwoord 61

In de periode vóór invoering van de superheffing was er in de melkveehouderij een situatie met sterke groeimogelijkheden. Door invoering van de superheffing zijn deze groeimogelijkheden in belangrijke mate verdwenen; een groot aantal bedrijven heeft de produktie in het melkprijjsjaar 84/85 moeten inkrimpen. Voor het produktiejaar 85/86 (en daarover spreken we

in deze toelichting op de begroting) is er veel meer sprake van stabilisatie van de produktie. In dat licht is de gebruikte term m.i. juist en blijft ook hetgeen ik in die toelichting opmerkte over de noodzaak van een nog scherpere aandacht voor het kostenaspect en effectieve bedrijfsvoering onverminderd van kracht.

De leden van de fractie van de P.S.P. wezen op het gestelde in de laatste zin van de 1e alinea op bl. 11.

Vraag 62

Bestaat niet het gevaar dat de aldus vrij komende produktieruimte in feite wordt opgekocht door de grote en (dus?) kapitaalkrachtige bedrijven? Zij zouden ook hier graag een visie van de minister vernemen, eveneens denkend in de richting van een vestigingswet.

Antwoord 62

Ten aanzien van de inmiddels vrijgekomen produktieruimte door bedrijfsbeëindiging kan worden opgemerkt dat een aanzienlijk deel daarvan (in 1984/1985 naar schatting 80%) verworven is via de verschillende opkoopregelingen. Deze hoeveelheden zijn ingezet en zullen ingezet worden bij het beleid dat ik in het kader van de superheffing voer en komen derhalve terecht bij specifieke categorieën bedrijven.

Uiteraard hebben bedrijven ook zelf de mogelijkheid hun quotum te vergroten door middel van het aankopen van grond. Ik acht het niet gewenst deze transacties onmogelijk te maken omdat daarmee de structurele ontwikkelingsmogelijkheden van de sector geblokkeerd zouden worden.

2.4. Plantaardige produktie

Glastuinbouw

Vraag 63

Hoe beoordeelt de minister de situatie met betrekking tot het gascontract voor de glastuinbouw, nu dit contract door Gasunie eenzijdig en zonder opgave van duidelijke redenen is opgezegd?

Antwoord 63

De Gasunie heeft als haar opvatting kenbaar gemaakt voor welke tuinder dan ook géén plafond meer te willen toepassen zolang de Europese Commissie of het Europees Hof dit niet toestaat. Het Landbouwschap en de VEGIN zijn het hiermede niet eens. Ik betreur het dat een controversie is ontstaan tussen de contractpartners. Inmiddels hebben de contractpartners het overleg hierover heropend.

2.7. Verwerking en afzet

De leden van de fractie van de P.S.P. wezen er op dat op bladzijde 19 wordt gesteld dat in de agrarische handel en in de voedings- en genotmiddelenindustrie de investeringen zich handhaafden en de werkgelegenheid daalde.

Vraag 64

Hoe beoordeelt de bewindsman deze ontwikkeling, behalve dan met de constatering dat de rentabiliteit daardoor wordt vergroot?

Antwoord 64

Voortdurende investeringen in vernieuwing van produktieprocessen en produkten zijn noodzakelijk voor de handhaving en versterking van de internationale concurrentiepositie. Deze investeringen zijn alleen mogelijk bij een situatie van bevredigende rentabiliteit, die ook in het belang van de werkgelegenheid is. De lichte daling in de werkgelegenheid die zich de

laatste jaren in de voedings- en genotmiddelenindustrie heeft voorgedaan, hangt samen met de beperkte produktiegroei. Ik ben ervan overtuigd dat bij een laag investeringsniveau en een slechte rentabiliteit de werkgelegenheid op den duur nog veel sterker zou afkalven.

Vraag 65

De leden van de fractie van de P.S.P. vragen of de zwakke positie van het rundvlees geen direct gevolg is van het versnelde aanbod van slachtvee door de superheffing?

Antwoord 65

Niet ontkend kan worden dat de invoering van de superheffing in 1984 heeft geleid tot een versnelde uitstoot van melkvee en daarmee tot een forse toename van de rundvleesproduktie. Maar ook zonder het effect van deze extra uitstoot van melkvee is er al sprake van grote problemen op de rundvleesmarkt. Deze vinden hun oorzaak vooral in een geleidelijke groei van de produktie bij een vrijwel stagnerend verbruik. Bij dit laatste speelt het relatief hoge prijsniveau van rundvlees – d.w.z. in verhouding tot varkens- en pluimveevlees – ongetwijfeld een grote rol.

2.8.2.3. Structuurbeleid

Vraag 66

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen of de vervallen eis waarvan sprake is op bladzijde 22 onder aan (bedrijfsontwikkelingsplan) een bewijs is dat men definitief akkoord gaat met het feit dat de landbouw minder rendabel is dan de niet agrarische sector.

Antwoord 66

In de zeventiger jaren ging bedrijfsontwikkeling veelal gepaard met produktie-uitbreiding/intensivering. Het begrip bedrijfsontwikkeling werd nagenoeg synoniem beschouwd aan capaciteitsuitbreiding van de bedrijven. In de tachtiger jaren werd duidelijk dat in een aantal belangrijke produktietakken marktverzadiging optrad. Er was zelfs sprake van een omvangrijke overschotproduktie. In deze takken is er geen ruimte voor produktie-uitbreiding. Gezien deze situatie heeft de EG besloten tot beperking van steun voor uitbreidingsinvesteringen in deze takken, in het bijzonder in de melkveehouderij. In dit licht is het begrip bedrijfsontwikkelingsplan vervangen door het begrip bedrijfsverbeteringsplan. Daarin werd – althans voor een aantal takken – meer de nadruk gelegd op investeringen voor verlaging van de kosten bij dezelfde omvang van produktie dan op uitbreidingsinvesteringen.

Verlaging van de kosten leidt tot verbetering van de marge tussen opbrengsten en kosten. Mede gezien de groei die nog mogelijk is in andere delen van de land- en tuinbouw, met name in de tuinbouw, mag dus niet zonder meer worden gezegd dat de vervanging van het begrip bedrijfsontwikkelingsplan door bedrijfsverbeteringsplan een bewijs is van de stelling, dat men definitief akkoord zou gaan met de gedachte dat de landbouw minder rendabel zou zijn dan de niet-agrarische sector.

2.8.2. Europese gemeenschappen

Vraag 67

De leden van de fractie van het C.D.A. vroegen of er in de EG-ministerraad overeenstemming is bereikt over de invoer van groenten, fruit, bloemen, olijfolie en wijn in de EG vanuit Middellandse Zee-landen na de toetreding van Spanje en Portugal.

Vraag 68

Is de minister van mening dat door deze overeenstemming het beginsel van de communautaire preferentie wordt uitgehold? De aan het woord zijnde leden zouden gaarne uitleg terzake ontvangen.

laatste jaren in de voedings- en genotmiddelenindustrie heeft voorgedaan, hangt samen met de beperkte produktiegroei. Ik ben ervan overtuigd dat bij een laag investeringsniveau en een slechte rentabiliteit de werkgelegenheid op den duur nog veel sterker zou afkalven.

Vraag 65

De leden van de fractie van de P.S.P. vragen of de zwakke positie van het rundvlees geen direct gevolg is van het versnelde aanbod van slachtvee door de superheffing?

Antwoord 65

Niet ontkend kan worden dat de invoering van de superheffing in 1984 heeft geleid tot een versnelde uitstoot van melkvee en daarmee tot een forse toename van de rundvleesproduktie. Maar ook zonder het effect van deze extra uitstoot van melkvee is er al sprake van grote problemen op de rundvleesmarkt. Deze vinden hun oorzaak vooral in een geleidelijke groei van de produktie bij een vrijwel stagnerend verbruik. Bij dit laatste speelt het relatief hoge prijsniveau van rundvlees – d.w.z. in verhouding tot varkens- en pluimveevlees – ongetwijfeld een grote rol.

2.8.2.3. Structuurbeleid

Vraag 66

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen of de vervallen eis waarvan sprake is op bladzijde 22 onder aan (bedrijfsontwikkelingsplan) een bewijs is dat men definitief akkoord gaat met het feit dat de landbouw minder rendabel is dan de niet agrarische sector.

Antwoord 66

In de zeventiger jaren ging bedrijfsontwikkeling veelal gepaard met produktie-uitbreiding/intensivering. Het begrip bedrijfsontwikkeling werd nagenoeg synoniem beschouwd aan capaciteitsuitbreiding van de bedrijven. In de tachtiger jaren werd duidelijk dat in een aantal belangrijke produktietakken marktverzadiging optrad. Er was zelfs sprake van een omvangrijke overschotproduktie. In deze takken is er geen ruimte voor produktie-uitbreiding. Gezien deze situatie heeft de EG besloten tot beperking van steun voor uitbreidingsinvesteringen in deze takken, in het bijzonder in de melkveehouderij. In dit licht is het begrip bedrijfsontwikkelingsplan vervangen door het begrip bedrijfsverbeteringsplan. Daarin werd – althans voor een aantal takken – meer de nadruk gelegd op investeringen voor verlaging van de kosten bij dezelfde omvang van produktie dan op uitbreidingsinvesteringen.

Verlaging van de kosten leidt tot verbetering van de marge tussen opbrengsten en kosten. Mede gezien de groei die nog mogelijk is in andere delen van de land- en tuinbouw, met name in de tuinbouw, mag dus niet zonder meer worden gezegd dat de vervanging van het begrip bedrijfsontwikkelingsplan door bedrijfsverbeteringsplan een bewijs is van de stelling, dat men definitief akkoord zou gaan met de gedachte dat de landbouw minder rendabel zou zijn dan de niet-agrarische sector.

2.8.2. Europese gemeenschappen

Vraag 67

De leden van de fractie van het C.D.A. vroegen of er in de EG-ministerraad overeenstemming is bereikt over de invoer van groenten, fruit, bloemen, olijfolie en wijn in de EG vanuit Middellandse Zee-landen na de toetreding van Spanje en Portugal.

Vraag 68

Is de minister van mening dat door deze overeenstemming het beginsel van de communautaire preferentie wordt uitgehold? De aan het woord zijnde leden zouden gaarne uitleg terzake ontvangen.

Om dit beleid een meer structureel karakter te geven wordt gestreefd naar de spoedige totstandkoming van een wettelijke basis hiervoor. Naar verwachting kan een voorstel voor de Wet beheer landbouwgronden in de eerste helft van 1986 aan de Tweede Kamer worden voorgelegd.

Vraag 72

Hoe wordt in dit kader aangekeken tegen de ontwikkeling van geïntegreerde landbouwvormen waarbij uitgegaan wordt van de ontwikkeling een landbouwbedrijfsvoering waarvan de zorg voor natuur en landschap een vanzelfsprekend onderdeel vormt? Dit dan zonder min of meer kunstmatige ingrepen als vergoedingen voor een aangepast beheer.

Vraag 73

Kortom, zal het zoeken naar nieuwe relaties tussen landbouw en natuur op den duur niet duurzamer en structureler kunnen zijn dan het tegen vergoeding plaatselijk aanpassen van landbouwactiviteiten aan natuur en landschap?

Antwoord 72 en 73

Het moge duidelijk zijn dat toepassing van resultaten van onderzoek met betrekking tot geïntegreerde methoden van plaag- en onkruidbestrijding en geïntegreerde bedrijfssystemen en dergelijke bijdragen tot een duurzame en structurele relatie tussen landbouw en natuur. Ook natuur- en milieuvriendelijke investeringen op de bedrijven dragen hiertoe bij. Dit neemt niet weg dat de ondernemingsgewijze bedrijfsvoering in de landbouw in hoge mate bepaald wordt door economische rationaliteit. Dit betekent dat langs deze weg geen zekerheid bestaat over het in het Relatienotabeleid beoogde behoud van waardevolle natuurwaarden en cultuurlandschappen. Daarbij komt nog dat deze waarden als regel uitgaan boven het niveau van het individuele bedrijf, hetgeen een gebiedsgewijze aanpak vergt zoals deze is voorzien in de voorrangsinventarisatie van 1977. Toepassing van op het behoud van waardevolle natuurwaarden en cultuurlandschappen gerichte maatregelen dient echter te geschieden op het individuele bedrijf. In het licht van de doelstelling van natuur- en landschapsbehoud enerzijds en de noodzaak van realisatie hiervan op het bedrijfsniveau anderzijds, is het in het Relatienotabeleid ontworpen stelsel van vergoedingen in dit verband onmisbaar. De wijze waarop de vergoedingen worden berekend alsmede de hoogte hiervan mogen dan ook niet als kunstmatig worden betiteld. Overigens meen ik dat het gevoerde Relatienotabeleid in belangrijke mate aansluit bij een geïntegreerde benadering van de relatie tussen landbouw en natuur.

Vraag 74

Wordt de nota recreantenbeleid alleen door het Ministerie van Landbouw en Visserij (al dan niet met VROM) of in samenwerking met het Ministerie van Economische Zaken opgesteld?

Vraag 75

Hoe moet de accentverschuiving naar het particulier initiatief worden opgevat?

Vraag 76

Hoe wordt daar vorm aan gegeven?

Antwoord 74, 75 en 76

De Nota Recreantenbeleid wordt een beleidsnota van de Minister van Landbouw en Visserij. Wel kent de inhoud van de nota de nodige raakvlakken met het beleid van andere departementen. Om die reden heeft uitgebreid overleg met andere departementen plaatsgevonden en is de tekst besproken in de Coördinatiecommissie Openluchtrecreatie.

Wat ik bedoel met de accentverschuiving naar het particulier initiatief heb ik uitvoering uiteengezet in antwoord op vraag 77, gesteld ter voorbereiding van de behandeling van mijn begroting in de Tweede Kamer (19 200, XIV, nr. 15).

Dit antwoord luidde als volgt:

«Van oudsher bestaat het openluchtrecreatiebeleid uit twee componenten. De ene component betreft het beleid gericht op ruimtelijke planning, inrichting en beheer van recreatievoorzieningen, de andere component betreft het stimuleren en ondersteunen van activiteiten van particuliere recreantenorganisaties en het voeren van beleid op het gebied van recreantenvoorlichting, educatie en onderzoek.

In de structuurvisie Openluchtrecreatie uit 1977 zijn genoemde beleidsaspecten in één nota terug te vinden. In de daarop volgende jaren is het accent sterk op het ruimtelijke beleid komen te liggen, getuige het uitbrengen van het Structuurschema Openluchtrecreatie.

Het wordt wenselijk geacht – nu de hoofdlijnen van het ruimtelijk beleid voor de komende jaren zijn vastgelegd hernieuwd aandacht te besteden aan het formuleren van de vraagkant van het openluchtrecreatiebeleid, d.w.z. recreantenvoorlichting, educatie, onderzoek en het ondersteunen van particuliere organisaties in hun functioneren ten behoeve van de openluchtrecreatie.

Bij het hernieuwd formuleren van dit laatstgenoemde beleid wordt onder meer rekening gehouden met de toegenomen vrije tijd en met de positiebepaling van dit beleidsterrein binnen de context van het ministerie van Landbouw en Visserij. Dit alles zal worden neergelegd in de aangekondigde Nota Recreantenbeleid.

Op een evenwichtige wijze zal daarin het beleid ten aanzien van de openluchtrecreatie zowel ten aanzien van de ruimtelijke inrichting als onder meer t.a.v. het particulier initiatief vorm en inhoud kunnen krijgen.»

Een beperkt aantal koepelorganisaties op het gebied van de openluchtrecreatie wordt structureel in hun functioneren ondersteund. Daarnaast kan ondersteuning van activiteiten van particuliere recreantenorganisaties en bedrijfsleven plaatsvinden via eenmalig of kortlopende acties met gebruikmaking van met name de instrumenten onderzoek, voorlichting en onderwijs.

3.3. Grondverwerving

Vraag 77

De leden van de fractie van de P.S.P. memoreerden dat de kavelruilactiviteit momenteel 3000 ha per jaar is. Op grond waarvan wordt een toename verwacht?

Antwoord 77

De laatste jaren is er sprake van een vrij constante stroom van kavelruilprojecten. De tendens is dat er wat meer belangstelling komt voor deze kleinschalige wijze van verbetering van produktieomstandigheden.

Vraag 78

Is het denkbaar dat de 5000 ha waarvan sprake is in de landinrichtingswet ook een reële mogelijkheid is?

Antwoord 78

In het Structuurschema Landinrichting is vermeld, dat jaarlijks gemiddeld 5000 ha gebieden die niet aan de hoofdlijnen van beleid voldoen, aan het voorbereidingsprogramma mogen worden toegevoegd ten behoeve van projecten met een administratief karakter. Het rijksaandeel in deze projecten mag niet meer bedragen dan rond één vijfde van het rijksaandeel in de gemiddelde kosten van herinrichtingen en ruilverkavelingen binnen de beleidskaart van het structuurschema. Deze kosten bedragen thans rond f 1000 per ha (prijspeil 1984). Projecten met een administratief karakter zijn,

evenals kavelruil, hoofdzakelijk gericht op verbetering van de verkavelings-situatie. Kavelruil kan evenwel alleen plaatsvinden op basis van volledige overeenstemming tussen alle betrokken grondeigenaren. Deze projecten zijn daarom zowel qua oppervlakte als qua aantal deelnemers beperkt van omvang. Bij projecten met een administratief karakter is daarentegen de toepassing van het integrale landinrichtingsinstrumentarium, hoofdzakelijk in de vorm van ruilverkaveling, aan de orde.

Vraag 79

Is er inmiddels wat meer te melden over de stand van zaken met de m.e.r.-Bodegraven?

Vraag 80

Wanneer zijn de resultaten van deze proef-m.e.r. met een landinrichting te verwachten?

Antwoord 79 en 80

In antwoord op mijn verzoek om in het kader van het interimbeleid inzake milieueffectrapportage medewerking te verlenen aan de toepassing van m.e.r. op de besluitvorming over het landinrichtingsproject «Bodegraven-Noord» heeft het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland mij onlangs te kennen gegeven het niet zinvol te achten aan dit verzoek te voldoen, gelet op de door de Tweede Kamer aanvaarde motie-Van Noord en het standpunt van de regering over deze motie, neergelegd in mijn brief van 4 november 1985 (Tweede Kamer 1985-1986, 16 814, nrs. 32 en 37).

Vraag 81

Bosbouw

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen welke de argumenten zijn om de aaleg van bossen met een meervoudige functie door de marktsector te willen bevorderen.

Antwoord 81

De regering acht het gewenst ook de marktsector bij de bosaanleg in te schakelen, omdat daardoor in een aantal situaties een zekere kostenverlaging voor de rijksoverheid kan worden bereikt. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid om met hetzelfde budget meer bos aan te leggen.

Vraag 82

Landschapsbouw

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen hoe de minister de rol van de provincies ziet bij de totstandkoming en uitvoering van gemeentelijke landschapsplannen.

Antwoord 82

Ik neem aan dat in de vraagstelling bedoeld wordt op de rol van de provincies bij de totstandkoming van gemeentelijke landschapsbeleidsplannen. Die rol kan in de eerste plaats zijn dat een vastgelegd streekplan voor een gemeente aanleiding is aanduidingen daarin uit te werken in een landschapsbeleidsplan. Voorts is de provincie erbij betrokken als de gemeente het landschapsbeleidsplan verwerkt in het bestemmingsplan buitengebied. De provincie zal dit bestemmingsplan dan toetsen aan het streekplan. Indien de provincie de totstandkoming van een landschapsbeleidsplan mede subsidieert kan de provincie zich doen vertegenwoordigen in het begeleidingsteam. De rol van de provincie bij de uitvoering van het landschapsbeleidsplan tenslotte kan zijn dat zij de in het kader van het

landschapsbeleidsplan te treffen maatregelen en voorzieningen op basis van een provinciale regeling ook mede subsidieert.

Vraag 83

Terreinbeheer

De leden van de fractie van de P.S.P. stelden de volgende vragen:

Waarom wordt in de passage over het terreinbeheer (pag. 32 memorie van toelichting) het centraal opslaan en verwerken van verspreidingsgegevens van flora en fauna alleen aan dat terreinbeheer gekoppeld?

Vraag 84

Geldt dit niet voor heel Nederland?

Antwoord 83 en 84

De voormalige Inspectie Natuurbehoud van het Staatsbosbeheer heeft indertijd het initiatief genomen om het verzamelen, opslaan en verwerken van verspreidingsgegevens van flora en fauna te stimuleren en te coördineren. Bij de reorganisatie van het Staatsbosbeheer is deze taak voorlopig door het Dienstvak Terreinbeheer voortgezet. De taak zal echter worden overgedragen aan het door mij nog in te stellen Biogeografisch Informatie Centrum (BIC). Het BIC zal deze taak op landelijke schaal gaan uitvoeren, in nauwe samenwerking met andere rijkdiensten en de provincies. De instelling is op korte termijn te verwachten.

Vraag 85

Wat wordt allemaal begrepen onder het «verwerken» van verspreidingsgegevens?

Antwoord 85

Onder het verwerken van verspreidingsgegevens wordt verstaan het zodanig rangschikken en opslaan (met behulp van de computer) van de basisgegevens dat ze in verschillende vormen (tabellen, jaaroverzichten, kaarten, etc.) weer opgeroepen, geraadpleegd en gepresenteerd kunnen worden.

Vraag 86

De leden van de P.S.P.-fractie vroegen of al iets medegedeeld kan worden over de aanpak van de beschrijvingen van de grote landschapseenheden.

Antwoord 86

De Minister van Landbouw en Visserij zal de beschrijvingen van de grote landschapseenheden kunnen hanteren als:

- een inbreng in de voorbereiding van streekplannen en, in meer algemene zin, in het ruimtelijk beleid van lagere overheden;
- een inbreng in de voorbereiding van milieubeleidsplannen;
- een hulpmiddel bij de beoordeling van en het overleg over ontwikkelingen in plannen in andere sectoren van overheidsbeleid voor zover deze gevolgen kunnen hebben voor de grote landschapseenheden;
- een inbreng in de voorbereiding van landinrichtingsprojecten;
- achtergrond voor het inzetten van instrumenten op het terrein van veiligstelling, beheer en ontwikkeling.

De beschrijvingen zullen worden opgesteld door of vanwege mijn departement aan de hand van adviezen van de Natuurbeschermingsraad.

Vraag 87

Natuurontwikkeling.

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen of in de in voorbereiding zijnde (eerste deel) nota over natuurontwikkeling ook aandacht wordt besteed aan de ontwikkeling van functionele natuur, dus natuur die gebruikt en geëxploiteerd kan worden.

Zo neen, waarom niet?

Antwoord 87

Alle natuur is in feite als functioneel te beschouwen. Het natuurlijk milieu vervult voor de samenleving uiteenlopende functies. Deze functies gaan niet in alle gevallen samen. Dit heeft er toe geleid dat functies die samenhangen met een grote verscheidenheid aan plant- en diersoorten en een hoge mate van natuurlijkheid van levensgemeenschappen steeds meer in het gedrang komen, onder meer door een optimalisering van de produktiefuncties. Het gaat hier om functies als de genenreservoirfunctie, de onderzoeksfunctie, de regulatiefunctie en de educatief-recreatieve functie. Het beleid inzake de natuurontwikkeling richt zich daarom primair op versterking van deze functies. In de nota over natuurontwikkeling zullen in dat verband perspectieven worden geschetst voor het scheppen van ruimere levensvoorwaarden voor plant- en diersoorten en voor levensgemeenschappen. Daarbij zal ook aandacht worden besteed aan de mogelijkheden die zich hiervoor voordoen bij inrichting en beheer van gronden ten behoeve van produktiefuncties als land- en bosbouw.

3.8.1. Wildbeheereenheden

Vraag 88

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen wat moet worden verstaan onder «de uitdaging van een eigentijds wildbeheer».

Vraag 89

Waarin onderscheidt een dergelijke wildbeheer zich van niet-eigentijdse, anders dan met de term wildbeheereenheden?

Antwoord 88 en 89

Met «de uitdaging van een eigentijds wildbeheer» wordt beoogd aan te geven, dat wildbeheer geen statisch gegeven is, maar dat veranderingen in de maatschappij hun weerslag hebben op de wijze waarop aan het wildbeheer inhoud wordt gegeven.

Zo trachten in wildbeheereenheden samenwerkende jachthouders bijvoorbeeld biotoopaantastingen in hun beheersgebieden tegen te gaan dan wel gevolgen daarvan te verzachten.

Vraag 90

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen of er een zeker inzicht is in omstandigheden zich «bijzondere gevallen» voordoen waarbij buiten de wettelijk toegestane jachtmiddelen tevens vergunningen voor het gebruik van andere middelen verleend worden (pag. 36 Memorie van Toelichting, Wildschade)?

Antwoord 90

Ten behoeve van het voorkomen en het bestrijden van ontoelaatbare wildschade worden circa 1000 vergunningen per jaar verleend aan jachttelhouders voor het gebruik van kunstlicht, vangkooien en netten.

3.10. Openluchtrecreatie

Vraag 91

De leden van de fractie van de P.S.P. vroegen of er een zeker inzicht is in hoe het momenteel staat met de mate en hoogte van toegangsgelden voor voorzieningen binnen recreatiegebieden.

Antwoord 91

Uit een onlangs in opdracht van het Overleg Samenwerkingsverbanden Openluchtrecreatie (OSO) verricht onderzoek naar de mogelijke toepassing van inkomstenverhogende maatregelen bij een aantal recreatieschappen kan het volgende worden afgeleid. Op dit moment is er nauwelijks sprake van een algemene toegangsprijs voor recreatiegebieden. Wel moet betaald worden voor het gebruik van parkeervoorzieningen, golfbanen en kampeerterreinen die gelegen zijn binnen recreatiegebieden. Veel recreatieschappen overwegen overigens in toenemende mate tot het innen van toegangsgelden over te gaan. Daarbij blijkt men veelal tegen hoge kosten aan te lopen, die verbonden zijn aan het innen van deze toegangsgelden.

Vraag 92

Wordt onderzoek gedaan naar de effecten van de toepassing van het profijtbeginsel op het gedrag van recreanten?

Antwoord 92

Ik onderken de betekenis van een onderzoek naar de effecten van de toepassing van het profijtbeginsel op het gedrag van recreanten. Daarom is dit thema opgenomen in het onderzoekprogramma 1986 op het terrein van de openluchtrecreatie.

4. KWALITEITZORG

4.6. Gezondheid en welzijn van dieren

Vraag 93

De leden van de fractie van de P.v.d.A. vroegen of de staatssecretaris inmiddels de toezegging bij de behandeling van de Diergeneesmiddelenwet (Handelingen Eerste Kamer, 1984–1985, blz. 1415) heeft uitgevoerd en de concept algemene maatregel van bestuur kanalisatieregime nog eens heeft getoetst aan de huidige mogelijkheden.

Antwoord 93

De concept-regeling kanalisatie diergeneesmiddelen waarin wordt geregeld welke gekanaliseerde middelen door dierverloskundigen en castreurs mogen worden toegepast, is nog eens kritisch bezien. Tot elke prijs dient voorkomen te worden dat deze beroepsgroep slechts een verouderd of ontoereikend diergeneesmiddelenpakket ter beschikking zou staan. Daarbij is het advies van de betrokken beroepsorganisatie een belangrijk uitgangspunt geweest en aan de wensen van de groep kon in belangrijke mate tegemoet worden gekomen. Dat was niet het geval met het verzoek om een aantal injecteerbare middelen voor plaatselijke verdoving toe te mogen passen. Dat verzoek zal pas gehonoreerd kunnen worden indien het voorstel van Wet op de uitoefening van de diergeneeskunde tot wet mocht worden verheven. De huidige Wet op de uitoefening van de diergeneeskunde staat dierverloskundigen en castreurs niet toe deze middelen toe te passen, waarmede de op de aangehaalde plaats geponeerde stelling met betrekking tot het volgend karakter van de Diergeneesmiddelenwet op dit punt nog eens wordt onderstreept.

ONDERWIJS, VOORLICHTING EN ONDERZOEK

De leden van de fractie van de V.V.D. stelden de volgende vragen.

Vraag 94

Welke zullen de gevolgen zijn van een recente SER-uitspraak met betrekking tot onder meer de positie van het Hoger Agrarisch Onderwijs in het kader van de uitwerking van de STC-nota?

Antwoord 94

Waarschijnlijk wordt bedoeld het onlangs uitgebrachte SER-advies inzake de nota «investeren in mensen». Daarin wordt gewezen op het feit, dat de STC-nota niet mag leiden tot verlies van de herkenbaarheid van opleidingen en van de relatie tussen onderwijs en bedrijfsstak.

De STC-operatie als zodanig heeft geen effect op de beroepsgerichtheid van het HAO. Wel mag worden verwacht dat de instellingen door de schaalvergroting en onderlinge taakverdeling meer ontwikkelingsmogelijkheden zullen bezitten om het onderwijs flexibel en adequaat aan te passen aan de maatschappelijke ontwikkelingen. Dit kan leiden tot bijstelling van bestaande en ontwikkeling van nieuwe opleidingen. Op korte termijn wordt bovendien de Stichting Samenwerkingsorgaan Hoger Agrarisch Onderwijs opgericht door alle instellingen met HAO. De wens tot intensievere onderlinge samenwerking tussen alle instellingen met HAO binnen het kader van de Stichting komt mede voort uit de wens om de relatie met alle belanghebbenden binnen de sector te versterken.

Vraag 95

Hoe ontwikkelt zich de positie van Wageningen binnen de twee-fasenstructuur?

Vraag 95

Ten aanzien van de eerste fase kan gesteld worden dat de Landbouwhogeschool (LH) de studieprogramma's grondig heeft herzien en erin is geslaagd om curricula te ontwikkelen waarbinnen studenten een grote vrijheid hebben om keuzeprogramma's te kiezen die passen bij hun aanleg en belangstelling.

Het Studierendement over de eerste drie studie jaren is bij de LH, evenals bij overige instellingen voor wetenschappelijk onderwijs, na invoering van de nieuwe eerste fase programma's aanzienlijk gestegen. De LH is tevens voornemens om per 1 augustus 1986 te starten met een drietal deelopleidingen in de eerste fase, te weten Agrarische Economie, Huishoudkunde en Voeding van de mens.

Ten aanzien van de tweede fase is aan de LH, evenals aan andere faculteiten binnen het wetenschappelijk onderwijs, goedkeuring verleend voor de onderzoekersopleiding. Wanneer de Staten-Generaal de wetswijzigingen ten aanzien van de tweede fase aanvaardt, zal deze onderzoekersopleiding uitgewerkt worden volgens het systeem van assistenten in opleiding (aio). De onlangs door de LH en ondergetekende getekende beleidsafspraken BUWP (Beleidsnota Universitair Wetenschappelijk Personeel) heeft aan dat de LH zal streven naar 300 aio's in 1989, bekostigd uit de eerste geldstroom. Daarbij komen nog aio's uit tweede en derde geldstroom en bij de instituten voor landbouwkundig onderzoek.

De LH heeft reeds voorlopige voorstellen ingediend voor postdoctorale beroepsopleidingen. Na definitieve vaststelling van de notitie Planvorming Postdoctorale Opleidingsactiviteiten, zo goed mogelijk nog in 1985, zal de LH een aantal nader uitgewerkte voorstellen indienen. De beroepsopleiding ontwikkelingskunde zal naar het zich laat aanzien per 1-9-86 in ieder geval van start gaan.

Gezien het stadium waarin het proces van wetswijziging voor de universitaire lerarenopleidingen zich bevindt is het voor de LH nog niet mogelijk geweest in deze concrete voorstellen te doen.

Vraag 96

Wordt er voldoende aandacht besteed aan opleidingen tweede fase voor bedrijfsgerichte studierichtingen?

Antwoord 96

De LH heeft in eerste instantie negen opleidingen aangemeld voor realisering als tweede fase (post-doctorale) beroepsopleidingen. Het voorstel voor de opleiding agribusinessmanager is vooral bedrijfgericht. De overige 8 voorstellen richten zich zowel op het bedrijfsleven als op de overheid.

Daarvan zal de opleiding ontwikkelingskunde per 1 augustus 1986 in ieder geval van start gaan. De overige opleidingen zijn becommentarieerd in de concept-notitie Planvorming Postdoctorale Opleidingsactiviteiten en voor nadere uitwerking, in nauw overleg met de beroepenwereld, aan de LH teruggezonden.

Inmiddels heeft het departement overleg gevoerd met verschillende vertegenwoordigers van de agrarische sector over de ontwikkeling van tweede-fase beroepsopleidingen bij de LH.

Dit heeft er onder meer toe geleid dat het Landbouwschap overleg zal plegen met de LH en het HAO over de vorming van een fonds ter stimulering van beroepsopleidingen tweede fase.

Ter stimulering van tweede-fase opleidingen HAO zal de op te richten Stichting Samenwerkingsorgaan HAO een stimulerende rol gaan spelen.

In het kader van de bestemming ISP-gelden Noorden des Lands worden in Friesland plannen ontwikkeld voor de uitbreiding van contractonderzoek en contractonderwijs.

Vraag 97

Welke rol ziet de minister weggelegd voor het PAO?

Antwoord 97

Het post-academisch onderderwijs acht ik om dezelfde redenen van grote betekenis:

- een dynamische agrarische sector heeft een groot belang bij voortdurende nascholing en bijscholing van medewerkers op alle niveaus;
- de wisselwerking die optreedt tussen docenten van het hoger landbouwonderwijs en landbouwkundig onderzoek enerzijds en de cursisten uit de agrarische sector anderzijds zijn voor beiden van groot belang;
- het PAO kan heel flexibel inspelen op nieuwe ontwikkelingen en is daarmee een geschikt middel voor snellere verspreiding van nieuwe inzichten;
- ervaringen met cursussen in het PAO beïnvloeden de kwaliteit van het onderwijs in de eerste fase;
- ervaringen met cursussen in het PAO kunnen aanleiding zijn tot de opzet van tweede fase beroepsopleidingen (PAO en tweede fase beroepsopleidingen liggen in elkaars verlengde);
- de PAO-organisatie is een heel geschikt platform voor samenwerking tussen LH en HAO.

Gelet op het belang dat de agrarische sector heeft bij een goed ontwikkeld stelsel van post-hoger landbouwonderwijs, acht ik het mijn taak zorg te dragen voor het adequaat functioneren van een PAO-organisatie, met inachtneming van het beginsel dat de cursisten of hun werkgevers een substantieel deel van de cursuskosten moeten betalen.

Vraag 98

Is de huidige bestuurlijke en organisatorische opzet van Wageningen nog wel voldoende bij de tijd om een gecoördineerde aanpak door de betreffende vakgroepen van nieuwe aandachtsvelden, zoals biotechnologie, automatisering, informatica e.d., te realiseren?

Antwoord 98

Met de inwerkingtreding van de nieuwe Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs naar verwachting per 1 september 1986, zal bij de LH sprake zijn van een gewijzigde bestuursstructuur.

Deze nieuwe structuur wordt gekenmerkt door een grotere mate van professionalisering op topniveau en functionele democratisering op het niveau van studierichtingen en onderzoeksectoren.

De nieuwe bestuursstructuur zal naar verwachting de kwaliteit en de slagvaardigheid vergroten.

Daarnaast schept de wet mogelijkheden voor bijvoorbeeld de inrichting van facultaire onderzoeksinstituten, terwijl de Landbouwhogeschool, binnen de kaders van de wet, eigen passende bestuursorganen kan creëren voor bijvoorbeeld de postdoctorale opleidingen, internationale opleidingen, vakgroepenassociaties enzovoorts.

Overigens zal de Advies Raad Hoger Onderwijs advies uitbrengen over aanpassingen van de bestuursstructuur van het hoger onderwijs.

Vraag 99

Is het juist dat nog al wat gekwalificeerde krachten uit Wageningen wegtrekken?

Antwoord 99

Vanzelfsprekend staan de Landbouwhogeschool en de instituten voor landbouwkundig onderzoek te Wageningen in open verbinding met de agrarische sector, het bedrijfsleven en de rest van de samenleving. Mobiliteit van personeel vanuit de Wageningse instellingen naar buiten en vice versa is op zichzelf een goede zaak.

Er is geen sprake van een eenzijdig wegtrekken van gekwalificeerde krachten en de onmogelijkheid om bekwame krachten in Wageningen aan te trekken.

Dat neemt niet weg dat de ontwikkeling in de arbeidsomstandigheden binnen en buiten Wageningen worden gevolgd om een nadelige concurrentiepositie te vermijden. Daarbij gaat het niet uitsluitend om de salarisniveaus, maar tevens om de faciliteiten en de vrijheden die bij onderzoek en onderwijs geboden kunnen worden.

Vraag 100

De leden van de fractie van het C.D.A. vroegen of de minister een overzicht kan geven van de toepassing van elektronica in de agrarische sector en de door de overheid daarbij gestimuleerde research waarbij tevens aandacht wordt besteed aan het welzijn van dieren, alsmede aan de economische toepasbaarheid van de in ontwikkeling zijnde technieken op korte en middellange termijn.

Antwoord 100

De belangrijkste toepassingsgebieden van elektronica in de agrarische sector zijn: management-informatie, klimaatbeheersing, voederdosering en de toediening van meststoffen en water in kassen. Zoals in het Informatica Stimulerings Plan (INSP) is aangekondigd, is het onderzoek op het terrein van de toepassing van elektronica in de agrarische sector de laatste tijd uitgebreid.

Zoals in het landbouwkundige onderzoek gebruikelijk is worden nieuwe technieken onderzocht op hun waarde voor de praktijk.

Dat geldt ook voor ontwikkelingen op het gebied van de elektronica. Factoren die in dat verband van belang zijn, zijn onder andere de economische toepasbaarheid, het milieu-aspect, het kwaliteitsaspect en het welzijnsaspect (via individuele dierherkenning).

Vraag 101

Kan de Minister aangeven hoe het INSP-Agro zich ontwikkelt? Met name ook waar het de samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven betreft.

Antwoord 101

In de afgelopen anderhalf jaar heeft het Informatica Stimuleringsplan AGRO in nauwe samenwerking met het landbouwbedrijfsleven als volgt nader gestalte gekregen. Er zijn takorganisaties opgebouwd voor coördinatie en stimulering van informatica-activiteiten in het belang van boer en tuinder. Deze organisaties per bedrijfstak zijn: SIVA (varkenshouderij), SITU (tuinbouw), SIVAK (akkerbouw), TAURUS (melkveehouderij) en SIPLU (pluimvee). Het landbouwkundig onderzoek ondersteunt ze bij het opstellen van specificaties voor te ontwikkelen systemen, de zogenaamde informatiemodellen. Er is nog overleg gaande met de informatiesector (softwarehouses en computerleveranciers) over samenwerking/taakafbakening bij ontwikkeling en demonstratieprojecten. Ook het departement van Economische Zaken is hierbij betrokken, o.a. via de NEHEM. Beoogd wordt aan te sluiten bij de huidige produkt- en marktontwikkeling en zoveel mogelijk bestaande initiatieven in het plan in te passen, te versterken en eventueel aan te vullen. Daarnaast wordt met genoemde instanties onderzocht in hoeverre een gezamenlijke aanpak van de ontwikkeling en demonstratieprojecten van een volgende generatie produkten voor boerderijautomatisering mogelijk en/of wenselijk is. Duidelijkheid hierover wordt verwacht medio 1986. Meer gedetailleerde informatie over de stand van zaken betreffend het INSPAGRO is opgenomen in de rapportage over de voortgang van het Informatica Stimuleringsplan van 16 september jl. (Tweede Kamer, 19 158, m.2).

Vraag 102

Welke geldmiddelen zijn reeds besteed en zullen in de komende jaren in dit kader besteed kunnen worden?

Vraag 103

Welke bijdrage wordt daarbij van het landbouwbedrijfsleven verwacht?

Antwoord 102 en 103

Tot dusverre is via het O&S-fonds voor de Landbouw aan de financiering van takorganisaties en planvorming in totaal voor f 2 mln. aan bijdragen verleend. Er resteert dus f 23 mln. van de voor het Informatica Stimuleringsplan AGRO gereserveerde f 25 mln. Het landbouwbedrijfsleven zal moeten voorzien in de verdere financiering van de diverse takorganisaties (totaal jaarlijks f 1 à 2 mln.) en eventueel in een bijdrage in de projekten. In overleg met mijn departement is besloten hiervoor een deel van de MCB-compensatiegelden in te zetten. Of ook EZ-instrumentarium wordt ingezet is afhankelijk van de resultaten van het overleg met de informatica-sector.

De Minister van Landbouw en Visserij,
G. J. N. Braks